

ÉBLI GÁBOR

Múzeumi rangú vállalati fotókollekció

A cseh PPF befektetési csoport művészeti gyűjteménye

Jan Pavlík: *Poetical Electric Chair*, 1987 @ From the PPF Group Photo Collection

Az 1991 óta megrendezett Európai Fotóhónap szervezője Szlovákiában a Közép-európai Fotóház (Stredoeurópsky Dom Fotografie), amely 2015 óta múzeumi funkciót is betölt azzal, hogy gyűjteményt épít a szlovák fotográfia állandó kiállításán történő bemutatására. Szűkös költségvetése miatt a szerzeményezésben nagyrészt a művészek és örökösök műtárgyadományaira van utalva. Ha a fotógyűjtés értékét más – műtárgypiaci, alapítványi, önkormányzati, állami – szereplők is felismerik, talán szélesebb támogatásra építhet majd a múzeum. Ezért is került a 2018. évi Fotóhónap programjai közé egy fotókollektív kiállítás, hogy ezzel létező példát mutassanak.

A kurátori feladatokat az igazgató, Vaclav Macek és a *Fotonoviny* című lap főszerkesztője, gyakorló fotós, más fotókiállítások rendezője, Branislav Stepanek vállalta. Döntésük egy prágai gyűjteményre esett, mivel a PPF konzern keresi is gyűjteményének ilyen bemutatási lehetőségeit.

Liberec cseh város múzeumában és az egykori fürdőház felújított épületében 2018 nyaratól már egy százötven darabos válogatás időszakos kiállításra került a kollektívából, kifejezetten nagy nevek (Josef Sudek, František Drtikol) mentén, a cseh (és a) szlovák fotográfia teljes történetéből merítve, a századforduló piktorializmusától mai kortárs pozíciókig. A céges gyűjteményből korábban csak kisebb merítések voltak láthatóak, például Dublinban egy szelekció Sudek művészetéből születésének százhuszadik évfordulójára (Douglas Hyde Gallery).

A cseh, szlovák, csehszlovák kategóriák szójáték formájú írása az előző bekezdésben tudatos volt, hiszen 2018-ban a nemzeti identitás is központi kérdés mindkét országban. Száz éve, az első világháború végén jött létre Csehszlovákia, s mivel a fotó jellegzetesen modern műfaj, történetének nagy része is követi az ország egységes, majd szétváló fejlődését. A PPF gyűjteményéből példa erre Ladislav Sitenský anyagában az Eduard Benešnek szalutáló díszsorfal vagy a Liberator repülőgépekről készített sorozatai.

A fotó – akár művészeti, akár alkalmazott irányainak – alakulása a csehszlovák területen nemcsak kapcsolódik az állami, nemzeti kontextus változásaihoz, hanem gyakran reflektál is arra, hiszen a vizuális művészetek közül a fotó szorosan kötődik a mindennapok, a társadalom, a politika dinamikájához. Pavel Banka sokatmondóan *Marginálie* című sorozatának van a gyűjteményben ilyen szociológiai háttere, amint a társadalomkutató, problémaorientált kortárs művész küldetése nyilvánvaló a Hynek Alt és Aleksandra Vajd páros mai portrészorozatának esetében is.

Ezek miatt a politikai, közéleti vetületek miatt is jelzésértékű, hogy az 1918–2018 közötti évszázadra emlékező megannyi hivatalos kiállítás mellett a PPF gyűjteményéből válogatott libereci anyag arányosan merített mindkét ország(rész) fotóművészetéből. Cseh klasszikusok (Jaromír Funke) és kortársak (Ivan Pinkava) ugyanúgy szerepeltek, mint a már történetnek számító, elismert (Jano Pavlík) és kortárs szlovák alkotók (Vasil Stanko).

Ugyanezért volt jelentősége, hogy a Fotóhónap keretében Pozsonyban szereplő tárlat ebből a cseh kollekciónak kifejezetten szlovák anyagot mutatott be. Mivel a pozsonyi helyszín egy magángaléria volt az óváros egy igényesen felújított, de korlátozott alapterületű épületének két szintjén, itt csak negyven mű került kiállításra. A 2012-ben megnyitott Roman Fecik Galériát egy 1997-ben létrehozott alapítvány működteti non-profit jelleggel. Évente kiállítanak egy-egy magángyűjteményt, hogy ezzel mintát nyújtsanak további gyűjtőknek. Sorozatukban szerepelt már expresszív, tabutémákat érintő kortárs festészet Ingrid és Sven Sevcik gyűjteményéből, egy nemzetközi művészetet is tartalmazó anyag a „fej” tematikára Naum Gabótól Jozef Jankovičig a jól ismert gyűjtő, Ivan Melicherčík tulajdonából, amint több válogatás a galéria tulajdonosának kollekciónak is.

Két gyűjteményi kiállítás kapcsolódott már korábban is fotóhoz a galéria sorozatában. 2014-ben Martin Marencin neves fotóművész gyűjteményéből volt

látható egy neo-avantgárd képzőművészeti válogatás (Stano Filko, Július Koller), majd 2015-ben különböző kollekciónak fotóművészeti anyagot mutattak be; ezt a tárlatot a szlovák kulturális minisztérium is támogatta anyagilag. Ennek a folyamatnak újabb állomása lett a döntés, hogy a PPF szlovák válogatását bemutassák – az utcaszinten elhelyezett aktok révén kissé túlzottan a férfiszemre, a látogatók bevonására gondolva, de az emeleti termekben már árnyaltabb, a fotóművészet reflektívabb irányzatait is felvonultatva Ján Kekeli és Lucia Sceranková mai sorozatai révén. 2019-től a galéria kifejezetten szakosodni is kíván a fotógyűjtés népszerűsítésére.

Össességében három intézményi szereplő, a múzeumi prioritásokat követő pozsonyi Fotóház, a céges márkaépítést kulturális teaurációval színvonalasan kombináló cseh nagyvállalat, illetve egy magángyűjtésre szakosodott kiállítóhely/galéria, közös céljainak metszetében jött létre ez a pozsonyi kiállítás. Ehhez keretként, negyedik „intézményként” járult a Fotóhónap, amely médiafigyelmet generál, továbbá az állami centenáriumnak, amely egy ilyen cseh/szlovák együttműködésben létrejött kiállításnak járulékos apropót is szolgáltatott.

Tudatosan közelítem a jelenséget nem annyira a művek és az esztétikai érték, mint inkább pozicionálás és az intézményi háttér felől. Mert ez a folyamat, a szereplők egymásra találása, közös érdekek felismerése, együttes fellépésük, ez maga a kanonizálás. A folyamat egyszerre a kanonizálás oka és okozata is. Ha a fotóművészet magasabban kanonizált, akkor többen is fogják gyűjteni, mind az egyéni műtárgypiaci szereplők (vásárlók, befektetők) között, mind a céges közegben, és a közpénzek döntéshozói vagy a szponzorok is bátrabban fognak ilyen gyűjteményeket finanszírozni, támogatni. Ezért emeltem ki, hogy a pozsonyi Fotóház egyik fő célja a saját kollekciónak bővítése, amihez először támogatók verbuválása szükséges, és ehhez a fotógyűjtés kultúrájának szélesítésén keresztül vezet az út.

A mostani egy köztes állapot: a fotó presztízsének globális emelkedése nyomán régióinkban is megjelenik a fotógyűjtés tudatossága, amint egy cég, egy múzeum, egy galéria, egy fesztivál és további szereplők is érintettek, ahogy a jelen esettanulmányban is; egyúttal még jelentős példaadási munka előtt állnak a szereplők, hiszen széles kört kell meggyőzni a háttérben meghúzódó két premisszáról. Az egyik, hogy a fotó ugyanolyan érték, mint a képzőművészet más ágai; a másik, hogy műtárgyként és pénzügyileg egyaránt lesz olyan tartós, hogy ne csak kiállítani legyen érdemes, hanem gyűjteni is. Ez a

Karel Plicka: *Cikánská madona / Gypsy Madonna*, 1924 @ From the PPF Group Photo Collection

második elem gyakran elsikkad, holott nélkülözhetetlen: fotókiállításokat, eseménysorozatokat, katalógusokat – a kanonizálás szintén érdemi aspektusait – létrehozni sem kis kihívás, de a fotózás demokratikus jellege, népszerűsége folytán lényegesen könnyebb, mint a fotó gyűjthetőségéről, gyűjtésre érdemességéről meggyőzni a jelölteket.

A PPF ezért is bizonyulhat szerencsés választásnak: elkötelezettsége tartósnak tűnik. A zenei, színházi és más kulturális projekteket is támogató cég tartja fenn Josef Sudek egykori műtermét Prágában. Az eredetileg a XIX. században épített, 61 négyzetméteres pavilon Sudek 1927 és 1959 között használta. Testvérével és asszisztensével, Božena Sudkovával dolgoztak, sőt egy ideig laktak is itt, és Sudek élete végéig visszajárt ide a sötétkamrát használni. A stúdió Sudek vállalkozásának helyszíne is volt, míg a második világháború elejétől kezdve inkább fotóművészként tevékenykedett ott.

Számos sorozatban örökítette meg a földszinti helyiséget és a kertet. A klasszikus zene értőjeként, két évtizeden át itt tartotta Sudek az úgynevezett zenei keddeket szakmai barátai körében. 1985-ben egy tüzeset olyan mértékben tönkretette az időközben egyébként is lehasználdott állapotú műtermet, hogy a mai helyszín valójában replika (2000). Ennek felépítésében más intézményekkel, például a prágai Iparművészeti Múzeummal összefogva segített a PPF, és ma nyilvánosan látogatható emlékmúzeumként és időszakki kiállítóhelyként működteti a hivatalosan is műemlékké nyilvánított stúdiót.

A cég menedzseli a Václav Spála Galériát is. Az egykori Vilímek könyvkiadó helyén 1957-ben nyílt meg ez a jeles cseh modern festőről elnevezett kiállítóhely, amelyet a hatvanas években az ismert művészettörténész, Jindřich Chalupický vezetett. Az utóbb róla elnevezett művészeti díj a fiatal cseh alkotók által megszerezhető legnagyobb elismerés, a díjat ezen a helyszínen adták át először.

THE BEAUTY *and* THE BEAST

Rudo Prekop: *Kráska a zvierá / Beauty and the Beast*, 1988 @ From the PPF Group Photo Collection

POMNÍK RADOSTI

Rudo Prekop: *Pomník radosti / Memorial of Joy*, 1993 @ From the PPF Group Photo Collection

Vasil Stanko: *Paródia na němů grotesku / The Parody of the Grotesque*, 1989 @ From the PPF Group Photo Collection

Vasil Stanko: *Víc světla pro Salvatora Dalího / More Lights for Salvador Dalí*, 1989 @ From the PPF Group Photo Collection

Peter Župnik: *Pomalá ruka / Slow Hand*, 1995 @ From the PPF Group Photo Collection

A rendszerváltást követően a kiemelt belvárosi helyszínen fekvő, utcafrontos, építészetileg arányosan tagolt galériát több szervezet méltatlan színvonalon használta, végül a kerületi önkormányzat a cég által az időközben terebélyes művészeti szerepvállalásai kezelésére létrehozott PPF Art-nak adta tíz évre a működtetési jogot. A kiállítók között fotósok is szerepelnek, például Karel Cudlín.

A cég gyűjteménye kétezer alkotással reprezentálja a cseh és a szlovák fotográfiát. A legkorábbi munkák, Rudolf Bruner-Dvořák felvételei lírai tájképek az Elba kanyarulatairól, illetve pontosan komponált dokumentumok a századfordulós Prága modern épületeiről, a polgári élet belső tereiről és jeleneteiről. A húszas évekből Adolf Novák anyaga bátor képkivágású felvételeket tartalmaz a macskaköves fővárosi utcákról vagy építkezésen dolgozó munkásokról. A második világháború előtti évek prosperitását mutatják Alexandr

Hackenschmied tükröződő kirakatokat megörökítő képei.

A század közepétől értelemszerűen egyre bővülő kollekciónban kis mini-gyűjtemény jött létre Emilia Medková válogatott műveiből, ahol a városi és vidéki épített környezet motívumaiból, az árnyékok játékából, a tömegek, anyagok és felületek, tárgyak és testek viszonyából gyakran szürrealista ihletésű szuverén kompozíciók születnek.

A kollekciónak döntő részét az elmúlt két évtizedben készült alkotások adják. Itt folytatódnak a fotográfia hagyományos témái (például Marcel Stecker ábrázoló jellegű sorozataiban) és absztraháló tendenciái is, többek között Matej Chrenka felhő-parafázisaiban, és megjelennek a kortársi gondolkodású, társadalmi dilemmákra, kiélezett emberi helyzetekre reflektáló munkák is, mint Alžběta Diringarová Nan Goldin ihletésű anyaga.

Összességében a gyűjtemény az önarcképektől (például Václav Chochola képeitől) az elvont, képzőművészeti színvonalú csendéleteken (például Jan Svoboda művein) át a kritikus, kutató művész szerepének megjelenéséig – például Lenka Klodová tetoválás-sorozatában – széles skálát fed le. A kvázi múzeumi ambíciókat tanúsítja az is, hogy Pavel Lagner személyében külön, szakmai kurátora van a gyűjteménynek. Ez a tudatosság és szakmai

igényesség még ritka Közép- és Kelet-Európában. Éppen tíz éve, hogy a *Fotóművészet* 2009/1. száma bemutatta a bécsi banki kezelésben álló Fotografis Gyűjteményt (a katalógussal kísért kiállítást a kollektívot finanszírozó cég rendezte közismert kiállítási palotájában, a BC-CA Kunstforum-ban); és az osztrák és cseh minta alapján talán további vállalati gyűjtemények is szakosodnak majd a fotóra régióinkban.

Peter Župnik: *Slunečnice / Sunflower*, 1994 @ From the PPF Group Photo Collection